

Anna H. Jankowiak

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
e-mail: anna.jankowiak@ue.wroc.pl

**ROLA JAPONII W REGIONIE AZJI I PACYFIKU –
ZMIANY I KONSEKWENCJE
JAPÓŃSKIEJ POMOCY ROZWOJOWEJ**

**THE ROLE OF JAPAN IN THE ASIA AND PACIFIC
REGION – DIMENSION OF THE JAPANESE
OFFICIAL DEVELOPMENT ASSISTANCE**

DOI: 10.15611/e21.2015.2.07

JEL Classification: I310, O100.

Streszczenie: Bilateralna pomoc Japonii na rzecz partnerów z regionu Azji i Pacyfiku ewoluowała na przestrzeni lat. Początkowo była instrumentem promocji japońskiego eksportu w latach 60., aż stała się narzędziem wspierania polityki przemysłowej w regionie. W październiku 2014 r. minęło 60 lat odkąd Japonia rozpoczęła udzielanie pomocy krajom rozwijającym się. Do tej pory Japonia udzieliła takiego wsparcia w bardzo wielu krajach i regionach, przeznaczając na pomoc ogromne fundusze. Działania tego typu pozycjonują Japonię na czołowych miejscach wśród największych donatorów na świecie. Celem artykułu jest przedstawienie współczesnego wymiaru japońskiej pomocy rozwojowej skierowanej do państw azjatyckich. W artykule przedstawiono historyczne uwarunkowania japońskiej ODA, a także zmiany dokonujące się w jej strukturze wraz ze zmieniającymi się warunkami w gospodarce globalnej.

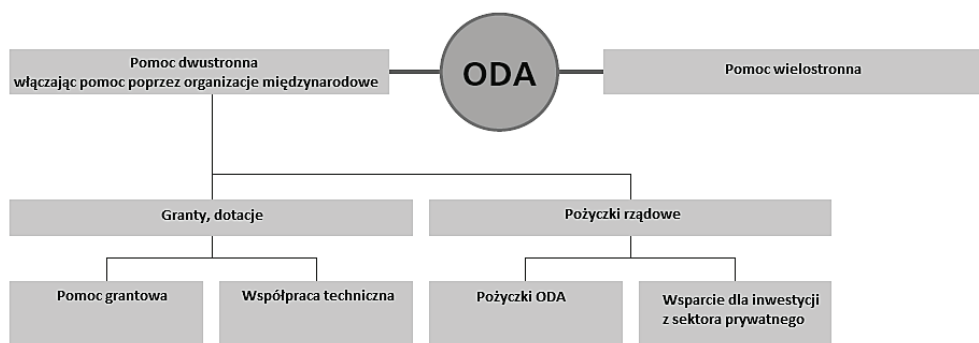
Słowa kluczowe: Japonia, ODA, pomoc rozwojowa, Azja i Pacyfik.

Summary: Japanese bilateral aid to partners from Asia and Pacific has evolved over the years. Initially, it was an instrument to promote Japanese exports in the '60s, until it became a tool to promote industrial policy in the region. In October, 2014 60 years had passed since Japan began providing aid to developing countries. So far, Japan has provided such support in many countries and regions, allocating huge funds to help. Such activities are positioning Japan in the top positions among the largest ODA donors in the world. The aim of the article is to present a contemporary dimension of Japanese development assistance to countries located in Asia and Pacific. The article presents the historical roots of Japanese ODA as well as the changes that are taking place in its structure with the changing conditions in the global economy.

Keywords: Japan, ODA, Official Development Assistance, Asia and Pacific.

1. Wstęp

Oficjalna Pomoc Rozwojowa (*Official Development Assistance – ODA*) to pojęcie sformułowane po raz pierwszy w 1969 r. przez Komitet Pomocy Rozwojowej (Development Assistance Committee – DAC), działający przy Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju, który monitoruje działania związane z pomocą rozwojową na świecie. W ramach ODA pomoc jest przekazywana krajom i regionom rozwijającym się, które zostały umieszczone na specjalnej liście DAC¹. W ramach ODA udzielana jest pomoc dwustronna (rys. 1), która jest wykorzystywana do wspierania krajów rozwijających się bezpośrednio, a także pomoc wielostronna, w ramach której wsparcie udzielane jest przez organizacje międzynarodowe. Pomoc dwustronna może być podzielona na dwie kategorie: granty i pożyczki rządowe. Granty, dotacje są rodzajem pomocy udzielanej krajom się rozwijającym, a ich spłata nie jest wymagana. W ramach grantów można wyróżnić także pomoc techniczną, przeznaczaną na wspólne projekty, wymianę ekspertów czy szkolenia. Pożyczki rządowe są natomiast przyznawane przy założeniu, że kraje otrzymujące pomoc spłacą ją w przyszłości. W ramach pożyczek rządowych istnieją fundusze na konkretne projekty, takie jak rozwój infrastruktury społecznej i ekonomicznej, np. drogi, elektrownie, urządzenia nawadniające itd., oraz pożyczki nie przeznaczone na konkretne cele, których zadaniem jest polepszenie sfery politycznej i instytucjonalnej krajów odbiorców pomocy. W ramach ODA istnieją także pożyczki skierowane do sektora prywatnego, przeznaczone dla przedsiębiorstw prowadzących projekty w krajach rozwijających się.

Rys. 1. Japońska pomoc w ramach ODA

Źródło: opracowanie własne na podstawie [*Japan's International...* 2014, s. XII].

¹ Na liście krajów uprawnionych do pobierania pomocy w ramach ODA, sformułowanej na lata 2014-2016, znajduje się aktualnie 146 krajów i regionów świata. Podmioty te są pogrupowane w cztery kategorie: o najniższym poziomie rozwoju oraz z dochodem narodowym brutto *per capita* w 2013 r. mieszczącym się w następujących przedziałach: do 1045 USD, między 1046 USD a 4125 USD oraz między 4126 USD a 12 745 USD.

Pomoc rozwojowa może pełnić wiele funkcji, może mieć również wpływ na gospodarkę kraju zarówno beneficjenta, jak i donatora. Państwo będące donatorem pomocy przez ODA może budować prestiż na arenie międzynarodowej, łagodzić konflikty wewnętrzne w krajach beneficjentach i zwalczać niekorzystne dla siebie zjawiska występujące w krajach – biorcach pomocy, a także za pomocą ODA może kształtować i wspomagać własną politykę zagraniczną.

Japoński program ODA w swoich pierwotnych założeniach miał spłacić odszkodowania azjatyckim ofiarom agresji wojennej. Bilateralna pomoc Japonii na rzecz partnerów z regionu Azji i Pacyfiku ewoluowała od instrumentu promocji japońskiego eksportu w latach 60. do narzędzia wspierania polityki przemysłowej w regionie. W październiku 2014 r. minęło 60 lat odkąd Japonia rozpoczęła udzielanie pomocy krajom rozwijającym się. Do tej pory Japonia udzieliła takiego wsparcia w 169 krajach i 21 regionach, przeznaczając na pomoc ogromne fundusze. Działania tego typu pozycjonują Japonię na czołowych miejscach wśród największych donatorów na świecie.

2. Japońska pomoc rozwojowa w ramach ODA

Japonia udzieliła pierwszej pomocy rozwojowej w ramach ODA w 1954 r., kiedy to przekazała oficjalną pomoc finansową Birmie (pomoc ta była kontynuowana do 1976 r.). W latach 70. XX wieku znaczna część japońskiej ODA trafiła do krajów azjatyckich, w tym szczególnie do Indonezji i Korei Południowej. W kolejnych dziesięcioleciach pomoc była kierowana również do Afryki i na Środkowy Wschód.

Japoński program pomocy ukierunkowany jest przede wszystkim na znaczące projekty infrastrukturalne, takie jak mosty, drogi i porty, a także na projekty związane z ochroną zdrowia i poprawą stanu środowiska naturalnego. Rozwój infrastruktury w krajach przyjmujących pomoc przyczynia się do stałego pobudzenia japońskiego eksportu i bezpośrednich inwestycji zagranicznych. W 1992 r. 40,7% japońskich funduszy pomocowych zostało przeznaczonych na infrastrukturę ekonomiczną, co stanowi znaczną dysproporcję w porównaniu z amerykańskimi programami pomocowymi, z których tylko 3,5% wykorzystano do finansowania takich projektów. Podobna sytuacja utrzymuje się nadal, gdyż w 2011 r. ponad 40% budżetu w ramach japońskiej ODA przeznaczono na rozwój infrastruktury podstawowej, a ponad 24% – na infrastrukturę społeczną, taką jak edukacja i zdrowie. Taka dystrybucja pomocy pokazuje określony poziom interesowności Japonii, której rząd i przedstawiciele biznesu często wskazywali, że bezpośrednie inwestycje zagraniczne z Japonii są ograniczane przez niedostateczny stopień rozwoju infrastruktury w wielu krajach azjatyckich. Wielu ekspertów prezentuje pogląd, że japońska ODA była i jest szeroko używana do budowania „typów infrastruktury, które będą przynosić korzyści japońskim korporacjom wielonarodowym i ich partnerom” [Drelich-Skulka 2002, s. 215].

W 2012 r. Japonia, według danych MOFA, przeznaczyła ponad 14,51 mld USD na pomoc w ramach ODA [*Japan's International...* 2014, s. 109]. Według danych OECD w 2012 r. Japonia zajmowała piątą pozycję wśród największych światowych donatorów, a w 2013 r. zajęła czwartą pozycję z pomocą w wysokości 11,7 mld USD [*Development Co-operation...* 2013, s. 260]. Przed Japonią uplasowały się kolejno Stany Zjednoczone (31,55 mld USD), Wielka Brytania (17,88 mld USD) oraz Niemcy (14,06 mld USD) [*Official Development...*]. Inaczej sytuacja wygląda przy analizie pomocy ODA *per capita* kraju donatora. Największym donatorem, biorąc pod uwagę kwotę przypadającą na mieszkańca państwa, była Norwegia, gdzie pomoc *per capita* wyniosła w 2012 r. ponad 952 USD, oraz Luksemburg z pomocą równą 847 USD. Wśród wielkiej piątki światowych donatorów wymienionych wcześniej to Wielka Brytania przeznacza najwięcej, licząc na głowę swojego mieszkańca (prawie 220 USD), następnie – Niemcy (160 USD). Stany Zjednoczone (97,8 USD) uplasowały się tuż przed Japonią, w której pomoc *per capita* wyniosła 83 USD [*Japan's International...* 2014, s. 34].

3. Wielkość współczesnej pomocy rozwojowej Japonii dla krajów regionu Azji i Pacyfiku

Świadczenie pomocy gospodarczej jest traktowane przez Japonię jako jedna z form odgrywania aktywnej roli w stosunkach międzynarodowych. W latach 70. XX wieku Japonia przekazywała państwom azjatyckim prawie 95% swojej pomocy, podczas gdy w latach 90. było to prawie 62%. Zmniejszenie strumienia napływu pomocy do państw azjatyckich utrzymywało się na stałym poziomie i w roku 2000 pomoc dla Azji ukształtowała się na poziomie 60% [*Japan's International...* 2014, s. 32]. W ostatnich latach procent japońskiej pomocy dla krajów azjatyckich oscyluje w granicach między 47% a 60%. Można założyć, że zmniejszony strumień pomocy obecnie kierowany do państw Azji i Pacyfiku jest niejako konsekwencją ogromnego zaangażowania Japonii w ubiegłych dekadach. Niektóre państwa regionu weszły na stałe na ścieżkę wzrostu i niejednokrotnie są w stanie samodzielnie finansować kolejne inwestycje.

Największy strumień pomocy japońskiej w 2012 r. napłynął do państw regionu azjatyckiego – 56,2%, lecz również pomoc dla państw Środkowego Wschodu oraz Afryki Północnej pochłonęła ponad 15% rocznych funduszy w ramach ODA, a dla Afryki Subsaharyjskiej – prawie 13% kapitału pomocowego. Pomoc dla pozostałych regionów świata, w tym Ameryki Południowej, Oceanii i Europy, choć występowała, była na znikomym poziomie.

Analizując całościową pomoc w ramach ODA, która trafia do Azji, należy zauważyć, że Japonia dominuje wśród donatorów kierujących swoją pomoc do tej części świata. W 2011 r. Japonia była odpowiedzialna za 36,2% całej pomocy, która trafiła do Azji. Drugie miejsce zajęły Stany Zjednoczone z udziałem 15%, na trzeciej

pozycji ulokowały się Niemcy (13,1%), a na czwartej znalazła się Wielka Brytania z udziałem na poziomie 8% [*Japan's International...* 2014, s. 227].

W 1998 r. Japonia przekazała krajom Azji pomoc na kwotę 4,79 mld USD [*Azja – Pacyfik...* 2007, s. 231] (za: [Hatch, Yakamura 1997, s. 131]), a w 2012 r. ponad 8,15 mld USD (tab. 1). Dane te wzmacniają słusność poglądu, że Japonia jest krajem silnie wspierającym państwa swojego regionu i dzięki tej pomocy możliwe jest wyrównywanie różnic w rozwoju i napędzanie wzrostu gospodarczego w poszczególnych krajach regionu Azji i Pacyfiku.

Tabela 1. Struktura geograficzna podziału japońskiej pomocy finansowej w ramach ODA w latach 2009-2012 (w mln USD)

Region	2009		2010		2011		2012	
	M USD	%	M USD	%	M USD	%	M USD	%
Świat	13,150.85	100	15,277.92	100	15,844.57	100	14,515.03	100
Azja	7,798.90	59.3	8,105.91	53.1	7,746.40	48.9	8,156.94	56.2
Azja Wschodnia	5,518.38	42.0	5,188.12	34.0	4,479.10	28.3	4,856.71	33.5
Azja Północno- -Wschodnia	1,354.81	10.3	1,063.84	7.0	957.46	6.0	663.92	4.6
Azja Południowo- -Wschodnia	4,155.33	31.6	4,116.56	26.9	3,515.28	22.2	4,183.82	28.8
Azja Południowa	1,973.03	15.0	2,637.22	17.3	2,917.06	18.4	2,839.76	19.6
Azja Centralna i Kaukaz	279.01	2.1	229.18	1.5	256.26	1.6	323.85	2.2
Pomoc dla regionów w Azji	28.49	0.2	51.39	0.3	93.98	0.6	136.63	0.9
Środkowy Wschód i Afryka Północna	1,185.07	9.0	2,339.90	15.3	1,860.39	11.7	2,240.45	15.4
Afryka Subsaharyjska	1,556.02	11.8	1,835.29	12.0	3,184.33	20.1	1,843.85	12.7
Ameryka Łacińska i Karaiby	732.70	5.6	1,005.55	6.6	837.83	5.3	474.94	3.3
Oceania	129.83	1.0	196.87	1.3	183.36	1.2	152.41	1.1
Europa	200.20	1.5	232.45	1.5	246.78	1.6	93.90	0.6
Europa Wschodnia	93.96	0.7	128.47	0.8	82.43	0.5	45.69	0.3
Pomoc regionalna	1,548.12	11.8	1,561.95	10.2	1,785.49	11.3	1,552.55	10.7

Źródło: [*Japan's International...* 2010; 2011; 2013].

Analizując strukturę geograficzną ODA, można stwierdzić, że prawie każdy kraj w regionie był i nadal jest zależny w dużym stopniu od japońskiej pomocy. R. Orr szacuje, że w 1989 r. pomoc japońska wynosiła 15-20% wydatków budżetu praktycznie każdego kraju w Azji Południowo-Wschodniej [Orr 1989, s. 83]. Na przykład Maleszja otrzymała w 1992 r. więcej niż 80% swojej ODA z Japonii, choć w późniejszych latach w tym kraju dominowali inni donatorzy (np. w 2011 r. najwięcej kapitału przekazały Niemcy [*Malaysia*]). Nawet Chiny, które są obiektem naj-

Tabela 2. Pomoc w ramach japońskiej ODA do wybranych krajów azjatyckich w latach 2008-2012 (w mln USD)

Kraje azjatyckie		2008	2009	2010	2011	2012
1		2	3	4	5	6
Bangladesz	łącznie	41,13	14,09	24,19	67,91	305,46
	pożyczki	-767,5	-54,12	-45,20	11,76	248,26
	granty	85,54	36,96	30,99	23,35	5,55
	współpraca techniczna	23,15	31,25	38,39	32,80	51,65
Chiny	łącznie	278,25	141,96	-192,66	-481,32	-838,37
	pożyczki	-5,18	-155,09	-552,87	-781,70	-980,04
	granty	18,21	14,02	13,00	13,42	9,99
	współpraca techniczna	265,22	283,03	347,21	286,97	131,68
Filipiny	łącznie	-280,72	-8,36	-87,73	-566,89	-418,81
	pożyczki	-345,91	-97,89	-215,78	-663,51	-559,78
	granty	17,63	40,72	50,37	37,62	55,49
	współpraca techniczna	47,56	48,81	77,68	59,00	85,49
Indie	łącznie	599,81	517,01	981,14	796,37	704,65
	pożyczki	576,48	484,54	943,60	762,46	647,06
	granty	3,53	4,50	1,68	5,82	11,90
	współpraca techniczna	19,80	27,97	35,86	28,09	45,70
Indonezja	łącznie	-284,92	-512,79	61,14	-633,73	-879,53
	pożyczki	-396,18	-628,20	-108,49	-767,83	-1030,01
	granty	37,06	27,26	58,61	23,95	18,86
	współpraca techniczna	74,21	88,14	111,02	110,15	131,61
Kambodża	łącznie	114,77	127,49	147,46	130,93	182,44
	pożyczki	4,82	19,94	13,54	18,56	43,36
	granty	70,21	59,40	80,83	62,12	83,14
	współpraca techniczna	39,73	48,14	53,10	50,25	55,95
Laos	łącznie	66,29	92,36	121,45	48,51	88,43
	pożyczki	9,91	20,55	17,71	3,28	-4,73
	granty	32,56	41,90	63,55	8,60	42,10
	współpraca techniczna	23,83	29,91	40,19	36,63	51,06
Malezja	łącznie	113,88	91,78	-53,16	-21,01	-5,21
	pożyczki	92,27	61,75	-86,32	-49,92	-29,14
	granty	0,27	5,00	7,32	6,87	0,36
	współpraca techniczna	21,28	25,03	25,84	22,03	23,57
Mongolia	łącznie	60,70	74,68	53,89	75,63	110,65
	pożyczki	6,00	22,19	-10,14	-6,25	35,77
	granty	37,26	34,57	42,16	58,47	45,20
	współpraca techniczna	17,44	17,92	21,87	23,42	29,67

Tabela 2, cd.

1	2	3	4	5	6	7
Myanmar	łącznie	42,48	48,28	46,83	42,50	92,78
	pożyczki	–	–	–	–	0,00
	granty	23,77	24,50	21,56	19,70	54,82
	współpraca techniczna	18,71	23,77	25,27	22,80	37,96
Tajlandia	łącznie	–748,48	–150,31	–143,54	–184,01	–242,51
	pożyczki	–795,20	–202,33	–214,79	–237,15	–327,85
	granty	2,56	3,71	14,92	7,25	13,86
	współpraca techniczna	44,16	48,30	56,33	45,89	71,48
Timor Wschodni	łącznie	26,45	11,88	27,67	26,71	18,84
	pożyczki	–	–	–	–	0,01
	granty	21,20	5,07	20,39	18,08	7,48
	współpraca techniczna	5,24	6,81	7,28	8,63	11,35
Wietnam	łącznie	619,04	1191,36	807,81	1013,05	1646,71
	pożyczki	518,15	1082,29	649,12	861,24	1478,05
	granty	26,29	22,82	51,84	26,74	20,38
	współpraca techniczna	74,59	86,24	106,84	125,07	148,27

Źródło: [Japan's ODA...].

większego zainteresowania w regionie, otrzymały więcej niż 50% swojej ODA z Japonii. Według najnowszych dostępnych danych zawartych w tab. 2 w 2012 r. największy strumień kapitału skierowanego do państw azjatyckich w postaci ODA trafił do Wietnamu, któremu Japonia udzieliła pomocy, w różnej formie i na różne cele, w wysokości przekraczającej 1,6 mld USD. Tak duży strumień pomocy klasyfikuje Japonię jako największego donatora w Wietnamie, który w 2011 r. około 50% [Vietnam...] pomocy rozwojowej otrzymał właśnie z Kraju Kwitnącej Wiśni. Zdecydowana większość kapitałów w ramach ODA przekazanych było jako pożyczki, lecz należy zauważyć rosnącą wartość pomocy technicznej udzielanej przez Japonię Wietnamowi. Wiele z japońskich funduszy przeznaczono na rozwój infrastruktury, w tym przede wszystkim na budowę nowych lotnisk, mostów, dróg, a także na rozwój programów ochrony środowiska.

Znaczna kwota została przekazana w 2012 r. Indiom (ponad 700 mln USD), które dzięki pożyczkom mogą stale rozwijać swoją infrastrukturę. Jednym z projektów, na który została udzielona japońska pożyczka w ramach ODA, jest budowa metra w mieście Bangalore w stanie Karnataka. W ostatnich latach to miasto, aspirujące do bycia drugą Doliną Krzemową, rozwija się dynamicznie i cierpi na problemy komunikacyjne. W ramach ODA przyznano pożyczki na 20% całej inwestycji oraz wsparcie eksperckie. Znaczący strumień kapitału w ramach pomocy ODA trafił także do Bangladeszu (ponad 300 mln USD), gdzie dofinansowano wiele inwestycji infrastrukturalnych, w tym tych dotyczących telekomunikacji i transmisji danych [Japan's International... 2013, s. 118].

4. Wsparcie pomocowe Japonii dla Chin

Interesującą sytuację można zaobserwować w relacjach pomocowych między Japonią a Chinami. Jeszcze kilka lat temu Chiny były głównym odbiorcą japońskiej pomocy w ramach ODA, lecz sytuacja ta uległa zmianie. Działanie to jest wynikiem redefinicji celów ODA oraz odmiennego postrzegania roli Japonii w regionie Azji i Pacyfiku w XXI wieku. Od lat 70. XX wieku Japonia czyniła wiele starań, aby rozwinąć przyjaźń z Chinami, a od lat 80. wspierała je w ich reformach i polityce otwierania się na świat, któremu to działaniu przyświecała idea zacieśniania dobrej współpracy między krajami. Celem wsparcia kierowanego do Chin w ramach ODA był początkowo rozwój infrastruktury. Dzięki japońskim funduszom pomocowym Chiny mocno rozbudowały i zmodyfikowały swoją infrastrukturę, zarówno tę podstawową, jak i technologiczną. Konsekwencją tak dużej skali rozwoju kraju było zwiększenie strumienia napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych do Chin, co przyczyniało się do dalszej rozbudowy zasobów rynku chińskiego. Dzięki japońskiej pomocy znacząco rozwinęła się także chińska wymiana handlowa, która następnie stała się fundamentem rozwoju chińskiej gospodarki. Rozwój Chin przyczynił się do stabilizacji sytuacji w regionie i stworzył dobry klimat do inwestowania na rynku chińskim dla podmiotów zagranicznych, również tych japońskich.

Japońska pomoc dla Chin miała osiągnąć zasadnicze cele. Jednym z nich było zwiększenie bezpieczeństwa zarówno w samych relacjach między Japonią a Chinami, jak również w całym regionie. Japonia nie skupiała swojej uwagi na bezpieczeństwie militarnym (japońska ODA wyklucza pożyczki i granty na cele militarne), lecz na zabezpieczeniu surowcowym dla swojej gospodarki. Japonia, jako kraj ubogi w surowce, inwestowała w rozwój np. chińskich rafinerii czy przemysłu jako ogółu, aby w konsekwencji móc importować z Chin dobra przetworzone. Pomoc miała także rozwinąć dobre relacje społeczno-gospodarcze między krajami, które nie zawsze układają się wzorowo². Poprzez udzielanie pomocy kraje zbliżyły się do siebie gospodarczo, co skutkuje rozwojem wzajemnych relacji biznesowych między przedsiębiorcami z obu krajów. Japonia, świadoma faktu, że pomoc odbywa się na jej zasadach, niejako narzucała rozwiązania i normy chińskim przedsiębiorcom, co odbywało się z korzyścią dla japońskiego sektora prywatnego.

Chiny wydają się świadome roli, jaką odegrała Japonia w ich rozwoju gospodarczym właśnie przez pomoc ODA, jak również przez japońskie inwestycje kapitałowe. Wyrazów tej wdzięczności można się dopatrywać przy wielu okazjach. Przykładowo w maju 2008 r., kiedy prezydent Chin Hu Jintao bezpośrednio wyrażał swoją wdzięczność podczas Szczytu Japonia–Chiny i podczas którego doszło do podpisa-

² Japonia i Chiny od 2012 r. toczą konflikt na tle geograficznym o wyspy na Morzu Wschodniochińskim. Japończycy nazywają te wyspy *Senkaku*, Chińczycy zaś – *Diaoyu*. Konflikt jest na tyle znaczący, że władze państwowe nie utrzymywały wzajemnych kontaktów i dopiero podczas szczytu APEC w Pekinie w listopadzie 2014 r. doszło do spotkania premiera Japonii Shinzo Abe oraz prezydenta Chin Xi Jinpinga.

nia porozumienia opartego na wspólnych strategicznych interesach (*Mutually Beneficial Relationship Based on Common Strategic Interests*). Nie oznacza to jednak, że nie pojawiają się problemy w japońskim wsparciu dla chińskiej gospodarki. Jednym z nich jest brak transparentności wykorzystania funduszy, co się wiąże z wysokim poziomem korupcji w Chinach. Podobnie problemowe jest także nierówne wykorzystanie zasobów między regionami Chin; szczególnie dysproporcje są widoczne między nadbrzeżnymi częściami kraju a resztą regionów. Obszary z dostępem do morza, dzięki pomocy ODA, rozwijają się zdecydowanie szybciej, podczas gdy pozostałe są na niskim poziomie rozwoju gospodarczego. Te nierówności przyczyniają się do niestabilności rozwoju.

Wydaje się jednak, że pomoc dla Chin powinna być stopniowo wygaszana, odegrała już bowiem swoją rolę w rozwoju tego kraju, który teraz już samodzielnie prowadzi działania podnoszące atrakcyjność inwestycyjną. Przełomowym momentem w relacjach pomocowych między Chinami a Japonią była olimpiada w Pekinie w 2008 r., która była niejako pokazem siły i stopnia rozwoju ekonomicznego i społecznego Chin. Aktualnie pomoc Japonii skierowana jest w stronę chińskich projektów mających zabezpieczyć interesy społeczeństwa japońskiego, takie jak ochrona środowiska czy bezpieczeństwo związane z jakością produkowanej żywności [*Japan's International...* 2014, s. 113].

5. Przyszłość japońskiej ODA

Obecnie Japonia stoi przed koniecznością zweryfikowania swoich założeń dotyczących pomocy w ramach ODA, co wiąże się ze zmianami zachodzącymi w otoczeniu międzynarodowym kraju. Zmiany odczuwalne są w otoczeniu zarówno politycznym, jak i ekonomicznym. W sferze politycznej i związanej z bezpieczeństwem narodowym pomoc japońska powinna się przejawiać poprzez szerzenie uniwersalnych wartości, takich jak wolność, demokracja i poszanowanie prawa. ODA jest ważnym narzędziem w strategii dyplomacji Japonii. Pomoc powinna być skierowana do krajów dzielących z Japonią te uniwersalne wartości, zatem do krajów, w których rozpoczął się proces demokratyzacji i pojednania narodowego.

Druga zasadnicza zmiana w sferze ekonomicznej to zmiany zachodzące w krajach rozwijających się, które dzięki wsparciu inwestorów zagranicznych osiągnęły znaczący wzrost gospodarczy. W 2012 r. pomoc w ramach finansowania sektora prywatnego dla krajów rozwijających się była ponad 2,5-krotnie wyższa od pomocy ODA. Podczas spotkania w ramach Piątej Międzynarodowej Konferencji Afrykańskiego Rozwoju (*Fifth Tokyo International Conference on African Development*), która odbyła się w Jokohamie w czerwcu 2013 r., liderzy krajów afrykańskich apelowali do inwestorów zagranicznych, oferując swoje regiony jako miejsca atrakcyjne dla kapitału zagranicznego, upatrując w tym możliwości rozwoju i wzrostu go-

spodarczego. Kraje rozwijające się opierają swoje strategie rozwoju właśnie na handlu i inwestycjach zagranicznych, a nie na pomocy jako takiej. Z tej strategii wynika kolejna, trzecia zmiana, która musi zostać uwzględniona w przyszłości w pomocy ODA, a mianowicie: włączenie do globalnej gospodarki krajów rozwijających się, które poprzez obecność inwestorów zagranicznych oraz swój udział w handlu międzynarodowym mogą odczuwać skutki spowolnień czy kryzysów na rynku światowym. Ryzyko transmisji kryzysów jest wysokie, a zachwiania w rozwoju młodych demokracji mogą stwarzać kolejne problemy w postaci lokalnych napięć, które z łatwością mogą się rozprzestrzenić na pozostałe regiony świata [*Japan's International...* 2014, s. 2-3]. Wymienione problemy nie są jednak wystarczające do zaprzestania udzielania pomocy, lecz są istotne dla jej przyszłego kształtu. Wydaje się, że Japonia konsekwentnie realizuje swój plan inwestowania we własną przyszłość, której ODA jest jednym z elementów.

6. Zakończenie

Region Azji i Pacyfiku jest zróżnicowaną częścią świata, w której znajdują się zarówno gospodarki wysoko rozwinięte, jak Japonia, aspirujące do bycia potęgą ekonomiczną Chiny, czy dynamicznie rozwijające się centra finansowe, jak Singapur, lecz również kraje o najniższym stopniu rozwoju, takie jak Kambodża czy Laos. Zapewnienie stabilności i zrównoważonego rozwoju wydaje się kluczowe dla państw dominujących w regionie, do których bez wątpienia należy Japonię. Rozwój gospodarczy, społeczny i polityczny w regionie przekłada się bezpośrednio na bezpieczeństwo Japonii oraz jej gospodarkę. Taka idea wydaje się przyswiecać japońskiej pomocy rozwojowej, dzięki której otwierają się nowe możliwości dla podmiotów japońskich.

Olbrzymi napływ japońskiej ODA do regionu Azji i Pacyfiku spowodował, że Japonia stała się głównym inwestorem i donatorem w tej części świata. Japońskie elity rządowe i przemysłowe, dzięki umiejętnemu powiązaniu regionalnej pomocy z funduszy ODA, opanowały sztukę tworzenia powiązań gospodarczych i prawnych z firmami z regionu Azji i Pacyfiku, w którym wiele państw nie ma współcześnie podstaw prawnych do handlu. Działania podejmowane w ramach ODA na przestrzeni wielu dekad spowodowały, że Japonia wypracowała sobie zaufanie państw świata. Pomoc Japonii przyczynia się do rozwoju poszczególnych krajów, w tym szczególności tych, które znajdują się w regionie Azji i Pacyfiku. Pomoc przekazana przez Japonię wpłynęła na polepszenie sytuacji całego regionu, który zaczyna dominować w stosunkach międzynarodowych. Pomoc jest korzystna także dla Japonii i japońskiego przemysłu oraz inwestycji. Dzięki pomocy Japonia „rozwinęła” partnerów dla własnego przemysłu. Jednak sytuacja w dynamicznie zmieniającej się gospodarce globalnej narzuca zmiany, które muszą być dostrzeżone przez Japonię i które realnie wpłyną na kształt przyszłej pomocy rozwojowej.

Literatura

- Drelich-Skulska B., 2002, *Ewolucja zagranicznej polityki ekonomicznej Japonii u progu XXI wieku*, Monografie i Opracowania 148, Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu nr 932, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław.
- Drelich-Skulska B. (red.), 2007, *Azja – Pacyfik. Obraz gospodarczy regionu*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław.
- Development Co-operation Report 2013*, 2013, Ending Poverty, OECD Publishing.
- Hatch W., Yakamura K., 1997, *Asia in Japan's embrace*, Cambridge University Press.
- Japan's International Cooperation*, 2010, 2011, 2013, 2014, Japan's Official Development Assistance White Paper, MOFA.
- Japan's ODA Data by Country*, Ministry of Foreign Affairs of Japan, http://www.mofa.go.jp/policy/oda/data/index.html#e_asia (dostęp: grudzień 2014).
- Malaysia*, Japan's ODA Data by Country, Ministry of Foreign Affairs of Japan, http://www.mofa.go.jp/policy/oda/data/index.html#e_asia.
- Official Development Assistance 2013*, OECD International Development Statistics Database, www.oecd.org.
- Orr Robert M., Jr., 1989, *The rising sun: What makes Japan give?*, "International Economy", September-October.
- Vietnam*, Japan's ODA Data by Country, Ministry of Foreign Affairs of Japan, http://www.mofa.go.jp/policy/oda/data/index.html#e_asia.